

Հարգելի՛ ընթերցող,

Արցախի Երիտասարդ Գիտնականների և Մասնագետների Միավորման (ԱԵԳՄՄ) նախագիծ հանդիսացող **Արցախի Էլեկտրոնային Գրադարանի** կայքում տեղադրվում են Արցախի վերաբերյալ գիտավերլուծական, ճանաչողական և գեղարվեստական նյութեր՝ հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով: Նյութերը կարող եք ներբեռնել ԱՆՎՃԱՐ:

Էլեկտրոնային գրադարանի նյութերն այլ կայքերում տեղադրելու համար պետք է ստանալ ԱԵԳՄՄ-ի թույլտվությունը և նշել անհրաժեշտ տվյալները:

Շնորհակալություն ենք հայտնում բոլոր հեղինակներին և հրատարակիչներին՝ աշխատանքների էլեկտրոնային տարբերակները կայքում տեղադրելու թույլտվության համար:

Уважаемый читатель!

На сайте **Электронной библиотеки Арцаха**, являющейся проектом **Объединения Молодых Учёных и Специалистов Арцаха (ОМУСА)**, размещаются научно-аналитические, познавательные и художественные материалы об Арцахе на армянском, русском и английском языках. Материалы можете скачать БЕСПЛАТНО.

Для того, чтобы размещать любой материал Электронной библиотеки на другом сайте, вы должны сначала получить разрешение ОМУСА и указать необходимые данные.

Мы благодарим всех авторов и издателей за разрешение размещать электронные версии своих работ на этом сайте.

Dear reader,

The Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh (UYSSA) presents its project - **Artsakh E-Library** website, where you can find and download for FREE scientific and research, cognitive and literary materials on Artsakh in Armenian, Russian and English languages.

If re-using any material from our site you have first to get the UYSSA approval and specify the required data.

We thank all the authors and publishers for giving permission to place the electronic versions of their works on this website.

Մեր տվյալները – Наши контакты - Our contacts

Site: <http://artsakhib.am/>

E-mail: info@artsakhib.am

Facebook: <https://www.facebook.com/www.artsakhib.am/>

ВКонтакте: <https://vk.com/artsakhiblibrary>

Twitter: <https://twitter.com/ArtsakhELibrary>

ՀՀ ՍՊՈՐՏԻ ԵՎ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ
ՊԵՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

«ՉԱՆԳԵՉՈՒԻԻ
ՊՂՆՁԱՄՈՒԲԳԵՆԱՅԻՆ
ԿՈՄԲԻՆԱՏ» ՓԲԸ

ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ
ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ
ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՄ)

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ

SCIENTIFIC
ARTSAKH

НАУЧНЫЙ
АРЦАХ

№ 1, 2018

Հիմնադիր – Founder – Учредитель:
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՍՈՒՍԱՐԱՆ (ԵՊՀ)
YEREVAN STATE UNIVERSITY (YSU)
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ (ЕГУ)
www.y-su.am

Հրատարակիչ – Publisher - Издатель:
ԱՐՅԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՍ)
UNION OF YOUNG SCIENTISTS AND SPECIALISTS OF ARTSAKH (UYSSA)
ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ И СПЕЦИАЛИСТОВ АРЦАХА (ОМУСА)
www.aegmm.org

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՅԱԽ

SCIENTIFIC ARTSAKH

НАУЧНЫЙ АРЦАХ

№1, 2018

*Նվիրվում է Հայաստանի առաջին Հանրապետության 100-րդ, Արցախյան շարժման 30-րդ ու
Էրեբունի-Երևանի հիմնադրման 2800-րդ ամյակներին*

*Dedicated to the 100th anniversary of the First Republic of Armenia, the 30th anniversary
of the Artsakh movement and the 2800th anniversary of the founding of Erebuni-Yerevan*

*Посвящается 100-летию Первой Республики Армения, 30-летию Арцахского движения и
2800-летию основания Эребуни-Ереван*

ԱԵԳՄՍ – UYSSA – ОМУСА
ԵՐԵՎԱՆ – YEREVAN – ЕРЕВАН
2018

*Չրատարակության Է երաշխավորվել Երևանի պետական Չամալսարանի գիտական խորհրդի թիվ 2/8.8 առ 29.11.2018թ. որոշմամբ
 Рекомендовано к публикации решением учёного совета №2/8.8
 от 29.11.2018г. Ереванского государственного университета
 Recommended for publication by the Yerevan State University
 Academic Council Decision №2/8.8 of November 29, 2018*

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՐԴ

Նախագահ՝ ԵՊՂ ռեկտոր, ԳԱԱ թղթակից անդամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Արամ ՄԻՍՈՆՅԱՆ

Անդամներ՝

ԱՎԱԳՅԱՆ Արծրուն, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ Չրանտ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԲԱԲԱՅԱՆ Դավիթ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԲԱԼԱՅԱՆ Վահրամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԳԱԼՍՏՅԱՆ Խաչիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԳՅՈՒԼԱՄԻՐՅԱՆ Զուլիխան, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԳՐՈՒՂԵՎ Վլադիսլավ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Կոստրոմա, ՌԴ)
 ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ Գևորգ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ Արման, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
 ԺԵՅՄՈ Մարտիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Օլշտին, Լեհաստան)
 ԼԱՊԵՎԱՎ Վալենտինա, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Մոսկվա, ՌԴ)
 ԼՈՒԽՏԵՐՅԱՆՆՆ Օտտո, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Չամբուրգ, Գերմանիա)
 ՉՈՎՍԵՓՅԱՆ Մուշեղ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՂԱԶԻՆՅԱՆ Գագիկ, ԳԱԱ ակադեմիկոս, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր,
 ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ Աշոտ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՄԻՆԱՅԱՆ Էդիկ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ Կարեն, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ
 ՍԱՐԳՍՅԱՆ Չայկ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
 ՎԱՍԿՈՎ Մաքսիմ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Դոնի Ռոստով, ՌԴ)
 ԶԵՌՅԱՆ Գարիկ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
 ԶՈՂԱՐՅԱՆ Տիգրան, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գլխավոր խմբագիր՝ իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ **Ավետից ԳԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ**

Գիտական Արցախ, №1, 2018, Երևան, «ԱԵԳՄՍ» հրատ., 2018, 448 էջ:
 Scientific Artsakh, №1, 2018, Yerevan, «UYSSA» publ., 2018, 448 pages.
 Научный Арцах, №1, 2018, Ереван, Изд. «ОМУСА», 2018, 448 страниц.

«Գիտական Արցախ» պարբերականի 1-ին համարում տեղ են գտել հայկական արդի հիմնախնդիրներից մեկի՝ պետականության վերաբերյալ Չայաստանը, Արցախը, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները, Գերմանիան, Լեհաստանը և Բելառուսը ներկայացնող հեղինակների գիտական աշխատանքները:

Գիտական պարբերականում գետեղված են նաև Արցախի երիտասարդ գիտնականների և մասնագետների միավորման ու Երևանի պետական համալսարանի կողմից 2018թ. սեպտեմբերի 13-16-ը Ստեփանակերտում համատեղ կազմակերպված «Չայոց պետականության անցյալը, ներկան ու ապագան» 3-րդ միջազգային երիտասարդական գիտաժողովի լավագույն գիտական հոդվածները:

The first issue of «Scientific Artsakh» journal comprises the scientific works of authors from Armenia, Artsakh, the United States of America, Germany, Poland and Belarus on one of the most urgent problems for Armenians – the statehood. The publication also contains the best scientific articles of the 3rd international youth scientific conference «The past, present and future of the Armenian statehood», jointly organized by the Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh and Yerevan State University on September 13-16, 2018 in Stepanakert.

В первом номере журнала «Научный Арцах» нашли место научные работы авторов из Армении, Арцаха, Соединенных Штатов Америки, Германии, Польши и Беларуси по одной из актуальных для армян проблем – государственности.

В издании размещены также лучшие научные статьи 3-ей международной молодежной научной конференции «Прошлое, настоящее и будущее Армянской государственности», совместно организованной Объединением молодых учёных и специалистов Арцаха и Ереванским государственным университетом 13-16 сентября 2018 года в Степанакерте.

EDITORIAL COUNCIL

Chairman: Aram SIMONYAN, Rector of YSU, NAS RA Associate Member, Doctor of History, Professor

Members:

AVAGYAN Artsrun, Doctor of Philology, Professor
AVANESYAN Hrant, Doctor of Psychology, Professor
BABAYAN David, Doctor of History, Associate Professor
BALAYAN Vahram, Doctor of History, Professor
DANIELYAN Gevorg, Doctor of Law, Professor
GALSTYAN Khachik, Doctor of Political Sciences, Associate Professor
GHAZINYAN Gagik, Academician of NAS RA, Doctor of Law, Professor
GRUZDEV Vladislav, Doctor of Law, Professor (Kostroma, Russia)
GYULAMIRYAN Julieta, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
HOVSEPYAN Moushegh, Doctor of Philology, Professor
KERYAN Garik, Doctor of Political Sciences, Professor
KOCHARYAN Tigran, Doctor of Political Sciences, Professor
LAPAEVA Valentina, Doctor of Law, Professor (Moscow, Russia)
LUCHTERHANDT Otto, Doctor of Law, Professor (Hamburg, Germany)
MARKOSYAN Ashot, Doctor of Economic Sciences, Professor
MINASYAN Edik, Doctor of History, Professor
NERSISYAN Karen, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
SARGSYAN Hayk, Doctor of Economic Sciences, Professor
VASKOV Maksim, Doctor of Sociology, Professor (Rostov-on-Don, Russia)
YEGHIAZARYAN Arman, Doctor of History, Associate Professor
ZEJMO Marek, Doctor of Political Sciences, Professor (Olsztyn, Poland)

Editor-in-Chief: Avetik HARUTYUNYAN, Candidate of Law, Associate Professor

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Председатель: ректор ЕГУ, член-корреспондент НАН Республики Армения, доктор исторических наук, профессор Арам СИМОНЯН

Члены:

АВАГЯН Арцрун, доктор филологических наук, профессор
АВАНЕСЯН Грант, доктор психологических наук, профессор
БАБАЯН Давид, доктор исторических наук, доцент
БАЛАЯН Ваграм, доктор исторических наук, профессор
ВАСЬКОВ Максим, доктор социологических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Россия)
ГАЛСТЯН Хачик, доктор политических наук, доцент
ГРУЗДЕВ Владислав, доктор юридических наук, профессор (Кострома, Россия)
ГЮЛАМИРЯН Джульетта, доктор педагогических наук, профессор
ДАНИЕЛЯН Геворг, доктор юридических наук, профессор
ЕГИАЗАРЯН Арман, доктор исторических наук, доцент
ЖЕЙМО Марек, доктор политических наук, профессор (Ольштын, Польша)
КАЗИНЯН Гагик, академик НАН РА, доктор юридических наук, профессор
КЕРЯН Гарик, доктор политических наук, профессор
КОЧАРЯН Тигран, доктор политических наук, профессор
ЛАПАЕВА Валентина, доктор юридических наук, профессор (Москва, Россия)
ЛЮХТЕРХАНДТ Отто, доктор юридических наук, профессор (Гамбург, Германия)
МАРКОСЯН Ашот, доктор экономических наук, профессор
МИНАСЯН Эдик, доктор исторических наук, профессор
НЕРСИСЯН Карен, кандидат экономических наук, доцент
ОВСЕПЯН Мушег, доктор филологических наук, профессор
САРГСЯН Гайк, доктор экономических наук, профессор

Главный редактор: кандидат юридических наук, доцент Аветик АРУТЮНЯН

*Տպագրվում է ՀՀ սպորտի և երիտասարդության հարցերի նախարարության աջակցությամբ
Is published with the support of the Ministry of Sport and Youth Affairs of the Republic of Armenia
Публикуется при поддержке Министерства спорта и по делам молодежи Республики Армения*

ՀՀ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԿԱՆ և ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾՆԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԿԱՐԵՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

Ազգային տնտեսության հատվածների հստակ դասակարգումը, դրանց կազմի և կառուցվածքի բնութագրերը մակրոտնտեսագիտության գիտական և մեթոդաբանական հիմնախնդիրներից են, ինչպես նաև կիրառական մակրոտնտեսագիտության և վիճակագրության պրակտիկ հիմնահարցերից:

Հարկ է նշել, որ Արժույթի միջազգային հիմնադրամը (ԱՄՀ) և ՀՀ կենտրոնական բանկը (ԿԲ) առանձնացնում են տնտեսության չորս հիմնական հատվածներ (սեկտորներ)՝ իրական, ֆինանսական (կամ դրամավարկային), հարկաբյուջետային (կամ պետական) և արտաքին:

Տնտեսության *հրական հատվածը*¹ տնտեսության բոլոր այն ոլորտներն (ճյուղեր) են, որոնք արտադրում են նյութական և ոչ նյութական ապրանքներ և ծառայություններ: Տնտեսության այս հատվածը բաղկացած է ձեռնարկություններից (ոչ ֆինանսական կազմակերպություններից), տնային տնտեսություններից և տնային տնտեսություններին սպասարկող շահույթ չհետապնդող կազմակերպություններից: Դրամավարկային և ֆինանսական վիճակագրության տեսանկյունից, որոշ դեպքերում տնային տնտեսությունները և դրանց սպասարկող շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունները միավորվում են մեկ ենթահատվածում՝ «Այլ ռեզիդենտ հատվածներ անվանմամբ»:

Ոչ ֆինանսական կազմակերպությունների հատվածում ընդգրկվում են բոլոր այն գործակալ (ռեզիդենտ) սուբյեկտները, որոնց հիմնական գործունեությունը շուկայական ապրանքների արտադրությունը և ոչ ֆինանսական ծառայությունների մատուցումն է: Այս հատվածում ընդգրկված կազմակերպությունների սեփականատերերը կարող են լինել գործակալ, ոչ գործակալ, ֆիզիկական, իրավաբանական անձիք և պետությունը: Ոչ ֆինանսական կազմակերպությունների հատվածը, ըստ սեփականատերերի բնույթի, տարանջատվում է երկու ենթահատվածների՝ *պետական և մասնավոր*:

Տնային տնտեսությունների հատվածը ներառում է բոլոր գործակալ տնային տնտեսությունները: Տնային տնտեսությունների շարքն են դասվում նաև այն ֆիզիկական անձիք, ովքեր զբաղվում են ապրանքների արտադրությամբ և ծառայությունների մատուցմամբ սեփական սպառման կամ շուկայում իրացման նպատակով:

Տնային տնտեսություններին սպասարկող շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունների հատվածում ընդգրկվում են ոչ առևտրային այն կազմակերպությունները, որոնք արտադրում են ոչ շուկայական ապրանքներ և ծառայություններ, տրամադրում դրանք առանձին տնային տնտեսություններին կամ ամբողջ հասարակությանը՝ անհատույց կամ որոշակի՝ ոչ շուկայական գներով:

Պետք է նշել, որ այն կազմակերպությունները, որոնք ղեկավարվում և ֆինանսավորվում են հիմնականում պետական կառավարման մարմինների կողմից, այս հատվածում չեն ընդգրկվում, այլ ներառվում են պետական կառավարման հատվածում: Տնային տնտեսություններին սպասարկող շահույթ

¹ Տես՝ ՀՀ ԿԲ պաշտոնական էլեկտրոնային կայք՝ https://www.cba.am/Storage/AM/downloads/parberakan/statistics/dram_fin_manual/tnthat.pdf

չհետապնդող կազմակերպություններից են՝ բաղաբաղական կուսակցությունները, հասարակական կազմակերպությունները, բարեգործական հիմնադրամները, եկեղեցիները, հավատքային կազմակերպությունները, մասնագիտական և այլ տիպի միությունները, մշակութային կազմակերպությունները, որոշ կրթական և հետազոտական կազմակերպություններ և այլն:

Տնտեսության մյուս՝ *ֆինանսական հատվածը* ընդգրկում է այն կազմակերպությունները (ինստիտուցիոնալ միավորները), որոնց հիմնական նպատակը ֆինանսական միջնորդությունն է կամ ֆինանսական միջնորդությանը նպաստող ծառայությունների մատուցումը¹:

Հարկ է շեշտել, որ ֆինանսական հատվածը կապված է կարճաժամկետում, միջնաժամկետում և երկարաժամկետում փոխառությունների և վարկավորման հետ: Այս հատվածը ներառում է՝ ԿԲ-ն, առևտրային բանկերը, ոչ բանկային ֆինանսական կազմակերպությունները, ապահովագրական կազմակերպությունները և ֆոնդային բորսաները, ֆինանսական ներդրումային ինստիտուտները, կենսաթոշակային ֆոնդերը, վարկային միությունները և ասոցիացիաները:

Ֆինանսական հատվածը համարվում է բարդ համակարգ, որում մասնակիցները հնարավորություն ունեն ինքնուրույն շրջանառել ֆինանսական ակտիվները՝ անկախ իրական հատվածի ապրանքների շրջանառությունից:²

Միաժամանակ այս հատվածի կարևոր գործառնություններից է ազատ դրամական միջոցների արդյունավետ բաշխումն իրական հատվածի սուբյեկտների միջև, որոնք ֆինանսական շուկաների բացակայության դեպքում կարող են ներդրում կատարել միայն իրենց ինստիտուցիոնալների չափով:

Պետք է նշել, որ օժանդակ ֆինանսական ծառայություններ մատուցող կազմակերպությունները ֆինանսական միջնորդներ չեն: Այդպիսի կազմակերպություններ են՝ բորսաները (սակարաններ) և արտարժույթի ու արժեթղթերի կազմակերպված շուկաները, դեպոզիտարիաները և քլիրինգային կազմակերպությունները, բրոկերները, գործակալները, արտարժույթի փոխանակման ընկերությունները, ֆինանսական երաշխիքների և ֆինանսական ածանցյալ գործիքների հետ գործ ունեցող կազմակերպությունները և այլն³:

Իր հերթին ֆինանսական հատվածը նպատակահարմար է բաժանել 2 խոշոր հատվածների՝ *ֆինանսական միջնորդ կազմակերպություններ* և *օժանդակ ֆինանսական ծառայություններ մատուցող կազմակերպություններ*:

Անշուշտ, դրամավարկային և ֆինանսական վիճակագրության տեսանկյունից առավել հետաքրքրություն են ներկայացնում ֆինանսական միջնորդ կազմակերպությունները, որոնք կարող են մասնակցել փողի ստեղծման գործընթացին:

Սովորաբար, կազմակերպությունը ֆինանսական միջնորդ է համարվում, եթե այդ միջնորդությունը դրա հիմնական գործունեությունն է: Լինում են դեպքեր, երբ կառավարությունը կամ կազմակերպությունները որոշ ֆինանսական միջնորդային գործարքներ են կատարում, որոնք, սակայն, նրանց հիմնական գործունեությունը չեն: Նման դեպքերում այդպիսի կազմակերպությունները ֆինանսական միջնորդ չեն համարվում:

¹ Տես՝ Տնտեսության հատվածների նկարագիրը, ՀՀ ԿԲ,

https://www.cba.am/Storage/AM/downloads/parberakan/statistics/dram_fin_manual/tmthat.pdf

² Пархоменко А. «Взаимодействие реального и финансового секторов экономики на этапе финансового кризиса», научная статья. <https://cyberleninka.ru/article/v/vzaimodeystvie-realnogo-i-finansovogo-sektorov-ekonomiki-na-etape-finansovogo-krizisa>

³ ՀՀ ԿԲ պաշտոնական էլեկտրոնային կայք՝ https://www.cba.am/Storage/AM/downloads/parberakan/statistics/dram_fin_manual/tmthat.pdf

Ինչպես հայտնի է, ԿԲ ֆինանսական համակարգի կարգավորման և վերահսկման գործառույթներ իրականացնող յուրահատուկ ֆինանսական հաստատություն է և նաև ֆինանսական միջնորդության գործառույթներ է իրականացնում:

Նշենք, որ *այլ ավանդային (դեպոզիտային) կազմակերպություններ* խմբում ներառվում են այն բոլոր գործակալ ֆինանսական միջնորդ կազմակերպությունները, որոնց պարտավորությունները հիմնականում բաղկացած են ավանդներից կամ բնույթով ավանդներին շատ մոտ ֆինանսական գործիքներից և ընդգրկվում են տվյալ տնտեսության «փողի» մեջ:

Այլ ավանդային կազմակերպություններ» ենթահատվածը բաժանվում է երկու խմբի՝ *բանկեր և ոչ բանկային ավանդային կազմակերպություններ*:

Բանկերը այն ֆինանսական միջնորդ ավանդային կազմակերպությունն են, որոնք կարող են ներգրավել ինչպես փոխանցելի, այնպես էլ ոչ փոխանցելի ավանդներ և այլ պարտավորություններ: Իսկ ոչ բանկային ավանդային կազմակերպությունները փոխանցելի ավանդներ ներգրավել չեն կարող:

Ընդ որում, ոչ ավանդային ֆինանսական կազմակերպությունների պարտավորությունների իրացվելիությունը ավելի ցածր է, քան ավանդայինը, և դրանք փողի ազդեցատներում չեն ընդգրկվում:

Ֆինանսական ընկերությունների գործունեության հիմնական բնույթը ոչ ֆինանսական ձեռնարկությունների և տնային տնտեսությունների վարկավորումն է:

Ֆինանսական լիզինգային ընկերություններն իրականացնում են հիմնական միջոցների ձեռքբերման ֆինանսավորումը: Ընդ որում, տարբեր երկրներ տարբեր ձևերով են կանոնակարգում ֆինանսական լիզինգային ընկերությունների կողմից միջոցների ներգրավումը: Դրանից կախված՝ այս ընկերությունները կարող են դասակարգվել իրացվելի կամ ոչ իրացվելի պարտավորություններով ֆինանսական կազմակերպություններում:

Ներդրումային հիմնադրամները միավորում են իրենց փայատերերի միջոցները՝ ֆինանսական ակտիվներում ներդրումներ կատարելու նպատակով:

Արժեթղթերի դիլերներ և անդերրայթերներ կազմակերպություններից են արժեթղթերի շուկայի գործառնություններում մասնագիտացված ընկերությունները, որոնք օժանդակում են այլ ձեռնարկություններին արժեթղթերի տեղաբաշխման գործում և/կամ իրենց հաշվին ու ռիսկով զբաղվում են արժեթղթերի առք ու վաճառքով: Արժեթղթերի բրոկերները, որոնք սեփական հաշվին արժեթղթերի առք ու վաճառք չեն կատարում, այս տիպի կազմակերպությունների շարքին չեն դասվում, այլ ընդգրկվում են օժանդակ ֆինանսական կազմակերպություններում:

Մասնագիտացված ֆինանսական միջնորդների մեջ մտնում են ֆինանսական միջնորդության որոշակի ուղղություններով զբաղվող կազմակերպությունները՝ Ֆր.՝ արտահանման-ներմուծման ֆինանսավորմամբ զբաղվող ընկերությունները, ֆակտորինգային ընկերությունները, վենչուրային կապիտալ ֆոնդերը, հոլդինգային կորպորացիաները¹:

ՀՀ-ում ոչ ավանդային ֆինանսական կազմակերպություններ են վարկային կազմակերպությունները և գրավատները, որոնք ՀՀ ֆինանսական շուկայում ունեն շատ փոքր բաժին¹:

Ապահովագրական կազմակերպությունների ենթահատվածը բաղկացած է ապահովագրական ընկերություններից և կենսաթոշակային հիմնադրամներից: Գործունեության յուրահատուկ բնույթի պատճառով ապահովագրական

¹ ՀՀ ԿԲ պաշտոնական կայք՝

https://www.cba.am/Storage/AM/downloads/parberakan/statistics/dram_fin_manual/tntat.pdf

կազմակերպությունները այլ ֆինանսական միջնորդներից առանձնացվում են և ընդգրկվում առանձին ենթահատվածում:

Հարկ է նշել, որ այս ենթահատվածում ընդգրկված կենսաթոշակային հիմնադրամները տարբերվում են պետական կառավարման հատվածում ընդգրկված սոցիալական ապահովության հիմնադրամներից: Դրանք առանձնացված են իրենց սեփականատերերից, չեն ֆինանսավորվում պետական կառավարման մարմինների կողմից և, ի տարբերություն սոց. ապահովության հիմնադրամների, դրանց նպատակը ոչ թե ամբողջ հասարակության, այլ առանձին աշխատողների խմբերի կենսաթոշակային ապահովության խնդիրների կարգավորումն է:

Հատկանշական է, որ հաճախ տնտեսագիտական գրականությունում ֆինանսական հատվածը, ֆինանսական համակարգը և շուկան հանիրավի նույնացվում են: Ֆինանսական համակարգը կազմված է ինստիտուցիոնալ միավորներից և շուկաներից, որոնք, առևտրային գործունեության ֆինանսավորման նպատակով, փոխազդում են միմյանց հետ՝ ռեսուրսների մոբիլիզացման և ներդրումների իրականացման համար, ներառելով նաև վճարային համակարգը¹: Իսկ ֆինանսական շուկայում սուբյեկտները կարող են գնել կամ վաճառել ֆինանսական պարտավորությունները՝ առաջնորդվելով որոշակի կանոններով:

Այսպիսով՝ տնտեսության իրական հատվածում ապահովվում է ազգային արդյունքի արտադրությունը և շրջանառությունը, իսկ ֆինանսական հատվածում՝ ազգային արդյունքի բաշխումն ու վերաբաշխումը:

Կարեն Գրիգորյան

ՀՀ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԿԱՆ և ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾՆԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԵԿՆԱԲՎՆՈՒՄՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

Բանալի բառեր. *իրական հատված, ֆինանսական հատված, ձեռնարկություններ, տնային տնտեսություն, ֆինանսական միջնորդ*

Հոդվածի հիմնական նպատակն է երկրի տնտեսության իրական և ֆինանսական հատվածների խորը և համակողմանի մեկնաբանումներ կատարելը, իսկ խնդիրը այդ հատվածների գնահատման մեթոդաբանական հիմնավորումներ տալը: Հոդվածում մանրամասն ուսումնասիրվել են երկրի տնտեսության իրական և ֆինանսական հատվածների կազմի և կառուցվածքի բնութագրերը, վերլուծվել են հատվածների և ենթահատվածների միջև կապերը: Տնտեսության իրական հատվածը քննարկվել է ձեռնարկությունների, տնային տնտեսությունների և դրանց սպասարկող շահույթ չիտապակող կազմակերպությունների ենթահատվածների գծով: Ֆինանսական հատվածը վերլուծվել է երկու խոշոր հատվածների՝ ֆինանսական միջնորդ կազմակերպությունների և օժանդակ ֆինանսական ծառայություններ մատուցող կազմակերպությունների գծով: Տրվել են այդ հատվածներին վերաբերող եզրակացություններ և առաջարկություններ:

¹ Overview of the Financial System, IMF, Financial Soundness Indicators Compilation Guide, 2006, p. 1

Karen Grigoryan**ANALYSIS OF ECONOMIC OBSERVATIONS OF REAL AND FINANCIAL SECTORS OF THE ECONOMY OF RA**

Key words: *real sector, financial sector, enterprises, households, financial intermediary*

The main objective of the article is to provide in-depth and comprehensive review of the real and financial sectors of the country's economy, and to provide methodological justifications for the assessment of those sectors. The article analyzes the characteristics of the structure of the real and financial sectors of the country, and examines the relationships between sectors and sub sectors. The real sector of the economy is considered in the sub-sectors of organizations, households and non-profit organizations serving households. The financial sector is analyzed for two major segments: financial intermediary organizations and subsidiary financial services providers. At the end, the relevant conclusions and recommendations are made with respect to these sectors and segments.

Карен Григорян**АНАЛИЗ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИНТЕРПРЕТАЦИЙ РЕАЛЬНОГО И ФИНАНСОВОГО СЕКТОРОВ ЭКОНОМИКИ РА**

Ключевые слова: *реальный сектор, финансовый сектор, предприятия, домохозяйства, финансовый посредник*

Основная цель статьи – представить углубленное и всестороннее толкование реального и финансового секторов экономики страны и дать методологические обоснования для оценки этих секторов. В статье анализируются характеристики структуры реального и финансового секторов страны и рассматриваются отношения между секторами и их подсекторами или сегментами. Реальный сектор экономики рассматривается в подсекторах – организациях, домашних хозяйствах и обслуживающих домашние хозяйства некоммерческих организациях. Финансовый сектор проанализирован для двух основных сегментов: финансовых посреднических организаций и вспомогательных поставщиков финансовых услуг. В конце сделаны соответствующие выводы и даны рекомендации в отношении этих секторов и сегментов.

16. **Բարխուդարյան Լուսինե** – ԱրՊՀ մագիստրոս, ԱԵԳՄՍ անդամ
Barkhudaryan Lusine - Master of ASU, member of UYSSA
Бархударян Лусинэ – магистр АрГУ, член ОМУСА
E-mail: barkhudaryan.lusine@gmail.com
17. **Գալստյան Անի** – ՀՈՀ դասախոս
Galstyan Ani – Lecturer of ARU
Галстян Ани - преподаватель РАУ
E-mail: ani.galstyan@rau.am
18. **Գալստյան Խաչիկ** - ԵՊՀ դասախոս, ԱԵԳՄՍ պատվավոր անդամ, ք.գ.դ., դոցենտ
Galstyan Khachik- Lecturer of YSU, honorary member of UYSSA, Doctor of Political Sciences, Associate Professor
Галстян Хачик - преподаватель ЕГУ, почётный член ОМУСА, д.п.н., доцент
E-mail: khgalstyan@yahoo.com
19. **Գասպարյան Աբրահամ** - ԵՊՀ դասախոս, ք.գ.թ., դոցենտ
Gasparyan Abraham - Lecturer of YSU, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
Гаспарян Абраам - преподаватель ЕГУ, к.п.н., доцент
E-mail: abrahamgasparyan@gmail.com
20. **Գափոյան Գառնիկ** - ՀՀ ՊԿԱ մագիստրոս
Garoyan Garnik – Master of PAA RA
Гапоян Гарник - магистр АГУ Республики Армения
E-mail: garoyan93@gmail.com
21. **Գևորգյան Մարինե** – ԵՊՀ դասախոս, ԱԵԳՄՍ անդամ, պ.գ.թ., դոցենտ
Gevorgyan Marine – Lecturer of YSU, member of UYSSA, Candidate of History, Associate Professor
Геворкян Марине - к.и.н., доцент, ЕГУ, член ОМУСА
E-mail: marine.gevorgyan@ysu.am
22. **Գրիգորյան Կարեն** – ՀՊՏՀ, ամբիոնի վարիչ, տ.գ.թ., դոցենտ
Grigoryan Karen – Head of the Chair of ASUE, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Григорян Карен - АГЭУ, заведующий кафедрой, к.э.н., доцент
E-mail: kgrigoryanh@mail.ru
23. **Դանիելյան Նատելլա** - ԱՀ պետնախարարի աշխատակազմի աշխատակից
Danielyan Natella - employee of administration of State Minister of the Republic of Artsakh
Даниелян Нателла – сотрудник аппарата госминистра Республики Арцах
E-mail: natella.danielyan@gmail.com
24. **Դավոյան Սամսոն** - ԵՊՀ դասախոս, տ.գ.դ., պրոֆեսոր
Davoyan Samson – Lecturer of YSU, Doctor of Economic Sciences, Professor
Давоян Самсон - преподаватель ЕГУ, д.э.н., профессор
E-mail: samsondavoyan2014@gmail.com

- Սամսոն Դավոյան.** Հարավկովկասյան երկրներում իրականացված վերափոխումների համեմատական արդյունավետության գնահատումը.....291
Samson Davoyan. The Assessment of the Comparative Effectiveness of Reforms in the South Caucasus Countries
Самсон Давоян. Оценка сравнительной эффективности реформ в Южно-Кавказских странах
- Բագրատ Ասատրյան.** Արցախի և Հայաստանի Հանրապետությունների տնտեսությունների զարգացման հիմնահնդիկներն ու հեռանկարները.....300
Bagrat Asatryan. Problems and Prospects of the Development of Artsakh and Armenian Economies
Баграт Асатрян. Проблемы и перспективы развития экономик республик Арцах и Армении
- Արմինե Սչանյան.** Արցախի Հանրապետության և Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեների ձևավորման փուլերի համեմատականը.....308
Armine Schanyan. Comparison of the Phases of the Formation of State Budgets of Republic of Artsakh and Republic of Armenia
Армине Счанян. Сравнение фаз формирования государственных бюджетов Республики Арцах и Республики Армения
- Եվգենյա Հայրիյան.** Արցախի Հանրապետության տնտեսության ձեռքբերումներն ու արդի մարտահրավերները.....314
Yevgenya Hayriyan. Achievements and Modern Challenges of Artsakh Republic Economy
Евгения Айриян. Достижения и современные вызовы экономики Республики Арцах
- Կարեն Գրիգորյան.** ՀՀ տնտեսության իրական և ֆինանսական հատվածների տնտեսագիտական մեկնաբանումների վերլուծությունը.....320
Karen Grigoryan. Analysis of Economic Observations of Real and Financial Sectors of the Economy of Republic of Armenia
Карен Григорян. Анализ экономических интерпретаций реального и финансового секторов экономики Республики Армения
- Նադեժդա Աֆյան.** Էկոլոգիական ապահովագրության ներդրման անհրաժեշտությունը կայուն զարգացմանը համընթաց.....325
Nadezhda Afyan. The Necessity to Introduce Ecological Insurance in Line with Sustainable Development
Надежда Афян. Необходимость внедрения экологического страхования одновременно с устойчивым развитием
- Նարինե Ավանեսյան.** Չճանաչված պետությունների բանկային գործունեության կայացման ու զարգացման առանձնահատկությունները հետխորհրդային տարածաշրջանում.....330
Narine Avanesyan. The Features of the Formation and Development of the Banking System of Unrecognized States in the Post-Soviet Space
Нарине Аванесян. Особенности становления и развития банковской деятельности непризнанных государств на постсоветском пространстве